

УДК: 336.02:338.24

JEL Classification: E62, H20, H60

DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.08

А. В. ЖАВОРОНОК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнесу, адміністрування та права,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
e-mail: a.zhavoronok@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

Р. І. ЩУР,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
e-mail: roman.shchur@cnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9945-3939>

О. С. ВАЛАШ,

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська Політехніка»,
e-mail: zzzzzzzzaaaa556@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0016-1205>

Вплив фіскального регулювання на економічну безпеку держави

Забезпечення економічної безпеки держави у сучасних умовах характеризується значними викликами, серед яких зростання боргового навантаження, структурні дисбаланси податкової системи та залежність бюджету від зовнішніх джерел фінансування. Фіскальне регулювання є ключовим інструментом формування фінансової стійкості та макроекономічної стабільності, що робить дослідження його впливу на економічну безпеку надзвичайно актуальним. Мета статті – розкрити вплив фіскального регулювання на економічну безпеку держави за результатами аналізу динаміки ключових фіскальних індикаторів; окреслити основні тенденції, що формують фінансову стійкість держави. Фіскальне регулювання у контексті економічної безпеки визначено як система державних заходів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості, зменшення боргових і макроекономічних ризиків та створення передбачуваних умов для стабільного економічного розвитку. Здійснено комплексний аналіз фіскальних індикаторів України (податкових, бюджетних і боргових) за період 2018–2025 рр. з позицій економічної безпеки держави. Запропоновано підхід до оцінювання впливу фіскального регулювання на стійкість державних фінансів у довгостроковій перспективі,

що дає змогу виявляти ключові ризики та дисбаланси. Аналіз фіскальних індикаторів за згаданий період свідчить про значне погіршення стану економічної безпеки України. Первинний баланс державного бюджету став негативним, боргове навантаження зросло високими темпами, а видатки на обслуговування боргу збільшилися майже втричі порівняно з 2018 р. Частка фінансування бюджету за рахунок іноземних джерел перевищує 80–95%, що підвищує зовнішню залежність держави. Структура податкових надходжень зміщується в бік непрямих податків, що збільшує податковий тиск на населення та бізнес. Водночас дотаційність Пенсійного фонду України поступово знижується, що свідчить про певне оздоровлення соціальної сфери. Узагальнена оцінка показує, що економічна безпека держави залишається низькою і має тенденцію до погіршення. Для підвищення рівня економічної безпеки необхідні заходи, спрямовані на зміцнення внутрішньої доходної бази бюджету, оптимізацію видатків, поступове зменшення боргової залежності та формування більш збалансованої податкової системи.

Ключові слова: фіскальне регулювання, економічна безпека держави, бюджетна стійкість, державний борг, податкова політика, адміністрування податків, податкова система, дефіцит бюджету, зовнішнє фінансування, фінансова стійкість.

A. V. ZHAVORONOK,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Business, Administration and Law,

Higher Educational Institution “University of Future Transformation”,

e-mail: a.zhavoronok@chnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

R. I. SHCHUR,

DSc in Economics, Professor,

Professor of the Department of Finance,

Vasyl Stefanyk Carpathian National University,

e-mail: roman.shchur@cnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9945-3939>

O. S. VALASH,

PhD Student of the Department of Finance, Banking and Insurance,

Chernihiv Polytechnic National University,

e-mail: zzzzzzzzaaaa556@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0016-1205>

The Impact of Fiscal Regulation on the National Economic Security

The national economic security nowadays faces significant challenges, e.g. the increasing debt burden, structural imbalances of the tax system, and the reliance of the budget on external financing sources. Fiscal regulation is a key instrument for shaping financial resilience and macroeconomic stability, which

makes a study of its impact on economic security highly relevant. The purpose of the article is to highlight the impact of fiscal regulation on the national economic security based on the analysis of the dynamics of key fiscal indicators, and to outline the main trends shaping the financial stability of the state. Fiscal regulation in the context of economic security is defined as a system of government measures aimed at maintaining financial stability, reducing debt and macroeconomic risks, and creating predictable conditions for the sustainable economic development. A comprehensive analysis of Ukraine's fiscal indicators (tax, budgetary, and debt-related) over 2018–2025 has been carried out from the standpoint of the national economic security. An approach is proposed for assessing the impact of fiscal regulation on the sustainability of public finances in the long term, allowing the identification of key risks and imbalances. An analysis of the fiscal indicators over the period in question showed a significant deterioration in Ukraine's economic security. The primary balance of the state budget became negative, with the debt burden growing at a rapid pace, and expenditures on debt servicing nearly tripled compared to 2018. The share of budget financing from foreign sources exceeded 80–95%, thus increasing the country's external dependence. The structure of tax revenues was shifting toward indirect taxes, increasing the tax burden on households and businesses. At the same time, the subsidization of the Pension Fund of Ukraine was gradually decreasing, indicating some improvements in the social security. The overall assessment shows that the national economic security in Ukraine remains poor and continues to worsen. To enhance the economic security, measures are needed to strengthen the internal revenue base of the budget, optimize expenditures, gradually reduce debt dependence, and develop a more balanced tax system.

Keywords: *fiscal regulation, national economic security, budgetary stability, public debt, tax policy, tax administration, tax system, budget deficit, external financing, financial sustainability.*

Вступ. Забезпечення економічної безпеки держави на тлі сучасних глобальних і внутрішніх викликів є ключовою передумовою стабільного соціально-економічного розвитку. Ефективність державної політики у сфері фінансів, зокрема фіскального регулювання, відіграє визначальну роль у формуванні стійкої фінансової системи, здатної адаптуватися до кризових явищ, мінімізувати ризики та підтримувати макроекономічну рівновагу. Фіскальне регулювання, поєднуючи податкові та бюджетні інструменти, формує фундамент економічної стійкості, визначаючи можливості держави щодо фінансування суспільних потреб, протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, а також забезпечення довгострокової конкурентоспроможності економіки. Недостатня ефективність фіскальних інструментів може спричинити поглиблення бюджетного дефіциту, збільшення боргових ризиків, погіршення інвестиційного клімату та посилення соціально-економічної нестабільності. Натомість збалансована та стратегічно виважена фіскальна політика здатна зміцнити фінансову стійкість держави і створити

умови для стабільного розвитку.

Оцінювання впливу фіскальної політики на рівень економічної безпеки держави набуває особливої актуальності в умовах зростаючого боргового навантаження, обмеженості фінансових ресурсів, структурних деформацій податкової системи та посилення залежності бюджету від зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблем фіскального регулювання та його впливу на економічну безпеку продовжують залишатися актуальними, що зумовлено сучасними економічними викликами, які посилюються під час воєнного стану. Н. Прямухіна, О. Титаренко розглядають інституційні та правові засади фіскального регулювання економічної безпеки держави, підкреслюючи, що наявні моделі фіскальної політики не завжди забезпечують прозорість і довгострокову макростійкість на тлі сучасних загроз фінансовій системі [1]. І. Назаркевич, О. Олійник аналізують вплив податкової політики на формування фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану [2]. К. Клименко, Н. Ухналь розкривають зв'язок податкової політики із загальною національною безпекою України та обґрунтовують потребу в реформах і підвищенні ефективності податкових механізмів для підтримки економіки та зниження її залежності від зовнішніх джерел фінансування [3]. М. Виклюк, А. Саламін розглядають податкове регулювання в Україні як частину реалізації заходів із забезпечення національної безпеки, аналізують практичні аспекти застосування податкових інструментів у сучасних умовах та їхній вплив на фінансову стабільність [4]. Т. Єфименко досліджує фіскальне регулювання стійкого національного економічного зростання, яке також пов'язано з питаннями економічної безпеки, оскільки воно спрямовано на забезпечення збалансованого розподілу ресурсів між державним і приватним сектором [5].

Отже, питання фіскального регулювання перебуває у центрі уваги дослідників як невід'ємний складник забезпечення економічної безпеки держави, особливо в умовах трансформаційних викликів, структурних змін, пандемій та воєнних дій.

Але досі бракує робіт, присвячених комплексному аналізу ключових податкових, бюджетних і боргових індикаторів, які відображають стан фіскальної системи та визначають її здатність забезпечувати економічну безпеку. Такий аналіз потрібен для виявлення основних дисбалансів і ризиків та формулювання науково обґрунтованих висновків щодо напрямів удосконалення фіскального регулювання.

Мета статті – розкрити вплив фіскального регулювання на економічну безпеку держави за результатами аналізу динаміки ключових фіскальних індикаторів; окреслити основні тенденції, що формують фінансову стійкість держави.

У процесі наукового дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили всебічний аналіз досліджуваної проблематики. Аналіз і синтез застосовані для опрацювання наукових джерел; системний підхід дав змогу розглянути об'єкт дослідження

як цілісну систему та встановити взаємозв'язки між її структурними елементами; статистичний метод застосовано для опрацювання кількісних даних; метод узагальнення сприяв формуванню висновків і рекомендацій на підставі аналізу зібраних теоретичних та емпіричних матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Фіскальне регулювання – це система державних заходів, спрямованих на формування та використання бюджетних доходів і видатків для забезпечення економічної стабільності. Фіскальне регулювання відіграє ключову роль у підтриманні фінансової стійкості держави та безпеки економіки, впливаючи на доходи бюджету, дефіцит державного бюджету, державний борг, а також на ефективність податкової системи. Через механізми податкової політики, бюджетних видатків та управління державними борговими зобов'язаннями фіскальне регулювання формує умови для зниження ризиків макроекономічної нестабільності, забезпечує фінансову спроможність держави та сприяє зміцненню економічної безпеки.

Науковці пропонують власні підходи до визначення сутності фіскального регулювання, підкреслюючи його роль у формуванні доходів бюджету, забезпеченні фінансової стійкості держави та зміцненні економічної безпеки. Т. Єфименко розглядає фіскальне регулювання як елемент сучасної податково-бюджетної політики, спрямований на розподіл ресурсів між державним і приватним секторами з урахуванням впливу на індекс цін і грошову масу. Такий підхід включає механізми оподаткування, бюджетних видатків і реформування у контексті стабілізації економіки [5]. О. Рускіна аналізує зміст фіскального регулювання як частини податково-бюджетної політики, що включає інструменти впливу на розвиток економіки, інвестиційну активність і податкове адміністрування, та акцентує увагу на податковому навантаженні, ефективності адміністрування й адаптації фіскальних інструментів до національного контексту [6]. А. Луценко пропонує визначення фіскального регулювання економіки як цілісного явища, що включає податкові та бюджетні інструменти і має концептуальний характер у системі державної економічної політики [7].

Отже, фіскальне регулювання – це комплекс податкових і бюджетних інструментів, які впливають на розподіл ресурсів, забезпечення доходів бюджету держави та контроль публічних фінансів. У контексті економічної безпеки його можна визначити як систему державних заходів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості, зменшення боргових і макроекономічних ризиків та створення передбачуваних умов для стабільного економічного розвитку.

Система індикаторів, яка найповніше відображає характер фіскального регулювання та його потенційний вплив на економічну безпеку держави, має включати індикатори для оцінювання як поточного стану фіскальної системи, так і її здатності забезпечувати макрофінансову стабільність у довгостроковому періоді (табл. 1).

Таблиця 1

**Система індикаторів фіскального регулювання та їх зв'язок
з економічною безпекою держави**

Показник	Характеристика
<i>Податкові індикатори</i>	
Відношення податкових надходжень бюджету держави до ВВП	Визначає рівень податкового навантаження та спроможність бюджету акумулювати ресурси. Занадто низьке податкове навантаження знижує можливості держави фінансувати безпекові та соціальні видатки, а надмірне – стимулює тінізацію економіки
Рівень тінізації економіки	Відображає ефективність податкового адміністрування та довіру платників до державної системи. Зростання тінізації є прямим ризиком для економічної безпеки, оскільки скорочує доходи бюджету і ускладнює виконання базових функцій держави
Структура податкових надходжень	Дає змогу оцінити збалансованість податкової системи. Надмірна концентрація непрямих податків погіршує соціально-економічну безпеку населення, а збалансоване співвідношення прямих і непрямих податків підвищує передбачуваність і стійкість податкових надходжень
<i>Бюджетні індикатори</i>	
Первинний баланс державного бюджету	Дає змогу оцінити реальну спроможність держави фінансувати видатки без нових запозичень. Негативний первинний баланс вказує на фіскальну вразливість
Рівень дефіциту державного бюджету	Один із головних критеріїв стійкості фіскальної системи. Хронічно високий дефіцит означає посилення боргового навантаження та зростання ризиків економічної нестабільності
Фінансування бюджету за рахунок іноземних джерел	Відображає залежність держави від зовнішніх ресурсів для покриття дефіциту бюджету та фінансування видатків
<i>Індикатори боргової стійкості</i>	
Темпи зростання державного боргу	Прямий індикатор боргової безпеки. Надмірне зростання боргу свідчить про невідповідність фіскальної політики можливостям економіки
Видатки на обслуговування державного боргу	Підвищення видатків означає скорочення ресурсу для розвитку, соціальних програм та оборони, що погіршує економічну безпеку
Фінансова стійкість пенсійної системи	Є однією з найбільш чутливих ознак загрози соціально-економічній безпеці та джерелом потенційного зростання публічних видатків

Джерело: сформовано авторами на основі власних досліджень і [13, 14, 15]

Сформована система індикаторів дає змогу комплексно оцінити вплив фіскального регулювання на економічну безпеку через низку механізмів: забезпечення доходів бюджету, збалансування видатків, управління державним боргом, мінімізація ризиків тінізації та неефективності адміністрування (рис. 1).

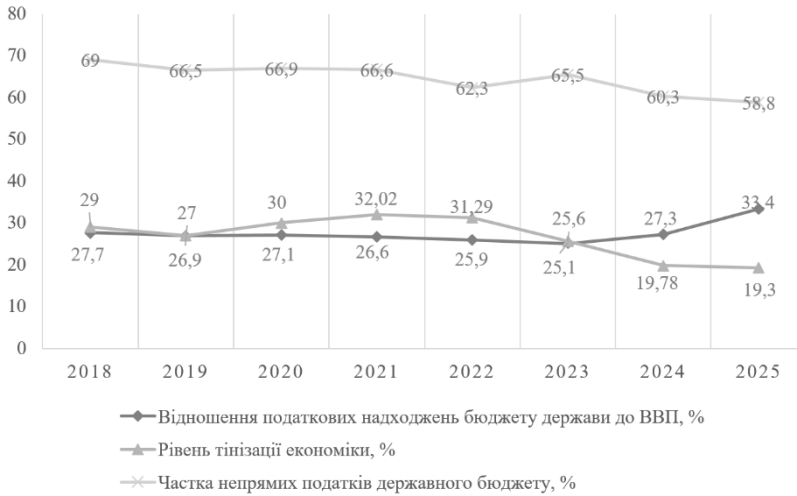

Рис. 1. Динаміка податкових індикаторів фіскального регулювання та їхній вплив на економічну безпеку України, 2018–2025 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [8, 9, 10, 11]

Протягом 2018–2024 рр. відношення податкових надходжень до ВВП коливалося в межах 25–27%, демонструючи помірну стабільність податкового навантаження. У 2025 р. відбулося його істотне зростання до 33,4%, що свідчить про покращення фінансової спроможності держави і підвищення економічної безпеки. Рівень тінізації впродовж 2018–2025 рр. поступово знижувався: з 29% у 2018 р. до 19,3% у 2025 р. Найсуттєвіше його падіння відбулося після 2023 р., що відображає покращення адміністрування податків, зменшення ухилення від їх сплати та підвищення фінансової стійкості держави. Частка непрямих податків у структурі податкових надходжень знизилась із 69% у 2018 р. до 58,8% у 2025 р., що свідчить про поступове збалансування податкового навантаження на населення, яке позитивно впливає на економічну безпеку.

Загальна динаміка податкових індикаторів свідчить про стійкість фіскальної системи та поступове підвищення ефективності адміністрування. Найбільш кардинальні зміни відбулись у 2025 р.: істотне зростання відношення податкових надходжень до ВВП, значне зниження рівня тінізації та подальше збалансування структури податкових надходжень. Така тенденція свідчить про покращення економічної безпеки та зміцнення фінансової спроможності держави, оскільки зменшується залежність бюджету від непрямих податків і тіньового сектору.

Ключові бюджетні індикатори відображають стан фінансової стійкості держави, її вплив на економічну безпеку, ступінь залежності держави від зовнішніх ресурсів для покриття видатків (рис. 2).

Первинний баланс державного бюджету визначається як різниця між доходами та видатками бюджету без урахування видатків на обслуговування державного боргу. Позитивні значення первинного балансу в 2018–2019 рр. (58–45 млрд грн) свідчать, що доходи бюджету перевищували видатки без урахування боргових видатків, що забезпечувало достатню фінансову стійкість держави. У 2020–2025 рр. баланс став від’ємним, тобто видатки

перевищували доходи бюджету навіть без урахування видатків на обслуговування боргу. Найбільш різке погіршення сталося у 2022–2025 рр., що свідчить про істотне послаблення фінансової стійкості та підвищення ризиків для економічної безпеки, оскільки держава змушена покривати значні оборонні видатки за обмежених внутрішніх ресурсів.

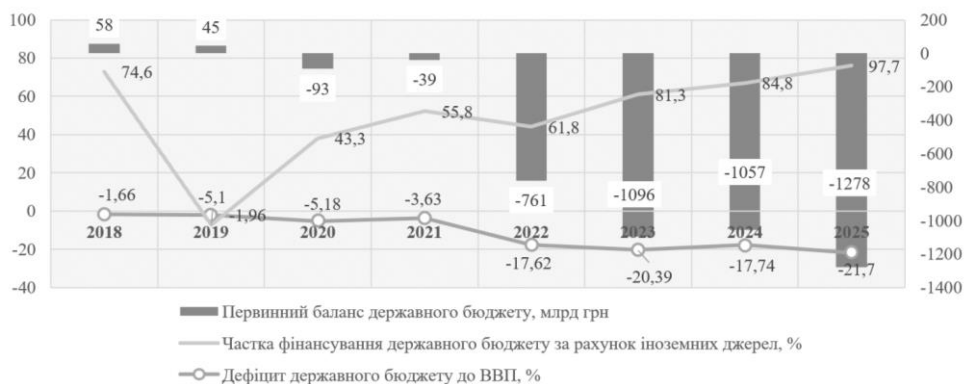

Рис. 2. Динаміка бюджетних індикаторів фіскального регулювання та їхній вплив на економічну безпеку України, 2018–2025 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [8, 9]

Упродовж 2018–2021 рр. дефіцит державного бюджету залишався помірним (-1,66%...-5,18%), що давало змогу державі контролювати боргове навантаження. У 2022–2025 рр. дефіцит різко зріс до -17,6...-21,7%, що свідчить про підвищені ризики макрофінансової нестабільності та посилення залежності від зовнішнього фінансування. Це становить загрозу для економічної безпеки, оскільки високий дефіцит державного бюджету ускладнює підтримання платіжного балансу, зростає боргове навантаження та ризики валютних коливань.

У 2018 р. частка зовнішнього фінансування була високою (74,6%), проте у 2019 р. спостерігається аномалія (-5,1%), що свідчить про скорочення залучення нових зовнішніх ресурсів. У 2020–2025 рр. цей показник стабільно зростає (43,3–97,7%), що вказує на посилення залежності держави від зовнішніх джерел для покриття бюджетного дефіциту. Велика частка зовнішнього фінансування підвищує ризики для економічної безпеки, адже бюджет стає вразливим до змін зовнішніх умов і умов кредиторів.

Отже, значення первинного балансу і дефіциту державного бюджету вказують на зростання фінансового навантаження на державу, що послаблює економічну безпеку. Зростання частки зовнішнього фінансування свідчить про підвищену залежність від міжнародних джерел, що робить економіку більш вразливою до зовнішніх шоків. У сукупності ці індикатори вказують на посилення ризиків макроекономічної нестабільності, потребу в більш ефективному фіскальному регулюванні та збалансуванні бюджету для забезпечення стійкості державних фінансів та економічної безпеки.

Ключові індикатори, що характеризують боргову та соціально-бюджетну складову фіскальної політики, а також їхній вплив на економічну безпеку держави, дають змогу оцінити стійкість публічних фінансів, потенційні ризики та вплив боргової політики на економічну безпеку (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка боргових індикаторів фіскального регулювання та їхній вплив на економічну безпеку України, 2018–2025 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [8, 9, 12]

Темпи зростання державного боргу показують, наскільки швидко збільшується обсяг державних зобов'язань. У 2018–2019 рр. їхнє значення було відносно стабільним (1,3% та -7,9%), що свідчило про контрольоване боргове навантаження та тенденцію до його зменшення у 2019 р. Починаючи з 2020 р. темпи зростання боргу істотно прискорились (27,7% у 2020 р. та 52,4% у 2022 р.), тобто держава активно використовувала боргові інструменти для покриття зростаючих видатків, що посилює боргові ризики. У 2023–2025 рр. темпи залишились високими, що свідчить про сталий тренд збільшення боргового навантаження. Це може створювати загрозу економічній безпеці через потребу в значних майбутніх видатках на боргове обслуговування та залежність від ринкових умов.

Видатки на обслуговування боргу відображають фінансовий тиск на державний бюджет у вигляді відсоткових та інших обов'язкових платежів. У 2018–2021 рр. вони зростали поступово (115 → 155 млрд грн), що свідчило про помірне збільшення боргових зобов'язань. У 2022 р. видатки сягнули 157 млрд грн, а у 2023–2025 рр. стрімко зросли до 247–361 млрд грн. Така динаміка свідчить про посилення боргового тиску на бюджет, що зменшує можливості держави фінансувати соціальні та інвестиційні програми і створює додаткові ризики для економічної безпеки через необхідність перерозподілу ресурсів на користь боргових виплат.

Частка державних дотацій у доходах Пенсійного фонду України (ПФУ) характеризує фінансову стійкість пенсійної системи та рівень її залежності від державного бюджету. У 2018–2021 рр. ця частка становила 35–44%, що свідчило про значну потребу в бюджетній підтримці ПФУ через демографічні диспропорції та низький рівень сплати єдиного соціального внеску. Протягом 2022–2025 рр. частка поступово знижувалась (34,8% → 30,7%), що відображає певне покращення фінансової стійкості ПФУ. Зменшення залежності ПФУ від бюджетних дотацій є позитивним чинником для економічної безпеки, оскільки це свідчить про підвищення

самодостатності пенсійної системи та зниження навантаження на загальний фонд державного бюджету.

Представлені індикатори вказують на зростання боргового навантаження України впродовж 2018–2025 рр., що підвищувало ризики для економічної безпеки. Водночас поступове зниження частки бюджетних дотацій ПФУ свідчить про покращення внутрішньої стійкості соціальної системи. Сукупно ці тенденції відображають складність балансування фіскальної політики: з одного боку, зростання боргових ризиків, з іншого – поступове зміцнення окремих бюджетних компонентів, що пом’якшує загальний вплив публічних фінансів на економічну безпеку.

Комплексний аналіз фіскальних індикаторів свідчить, що економічна безпека України протягом 2018–2025 рр. зазнала суттєвих трансформацій під впливом кризи, пандемії та повномасштабної війни. Якщо у 2018–2019 рр. фіскальна система зберігала ознаки стабільності, то з 2020 р. та особливо після 2022 р. ситуація різко погіршилася внаслідок різкого зростання видатків, падіння внутрішніх доходів і значної залежності від міжнародної фінансової підтримки (табл. 2).

Таблиця 2

**Оцінка економічної безпеки України
за основними фіскальними індикаторами**

Індикатор	Стан	Вплив на економічну безпеку	Оцінка рівня безпеки
Первинний баланс бюджету	Перехід від позитивних значень до різко від’ємних	Неможливість покрити видатки власними доходами; зростання дефіциту; погіршення стійкості бюджету	Критично низький рівень
Темпи зростання державного боргу	Різке прискорення у 2022–2023 рр.; стабільне підвищення боргового навантаження	Посилення залежності від кредиторів; ризики неплатоспроможності; витіснення інвестиційних видатків	Небезпечний рівень
Видатки на обслуговування державного боргу	Зростання майже втричі	Збільшення фіскального тиску на бюджет; скорочення ресурсів на розвиток економіки та соціальну сферу	Підвищений ризик
Частка фінансування бюджету за рахунок іноземних джерел	Підвищення до 80–98%	Залежність від зовнішніх партнерів; загрози у разі затримки фінансування; втрата фіскального суверенітету	Критично небезпечний рівень
Структура податкових надходжень	Переважають непрямі податки	Зниження купівельної спроможності; зростання навантаження на населення	Незбалансована
Дотаційність Пенсійного фонду України	Поступове зменшення	Позитивний сигнал стабілізації, але його нівелюють інші фіскальні ризики	Помірно позитивний рівень

Дефіцит державного бюджету до ВВП	Зростання до 17–22%	Створює небезпеку боргової спіралі та залежності від зовнішньої підтримки	Критичний рівень
-----------------------------------	---------------------	---	------------------

Джерело: побудовано авторами на основі власних розрахунків за даними [13, 14, 15]

У процесі комплексного оцінювання впливу фіскального регулювання на економічну безпеку держави важливо не лише проаналізувати окремі показники, а й зіставити їх у взаємозв'язку. Узагальнення ключових індикаторів дає змогу визначити, наскільки збалансованою є бюджетна політика, чи залишається стійкою боргова позиція держави, наскільки ефективно функціонує податкова система і чи залежить країна від зовнішнього фінансування. У табл. 3 систематизовано основні фіскальні індикатори, що дає змогу наочно оцінити рівень економічної безпеки, визначивши критичні ризики та сильні сторони фінансової системи України.

Таблиця 3

**Комплексна оцінка економічної безпеки України на основі ключових
фіскальних індикаторів**

Сфера	Рівень безпеки	Загальний висновок
Бюджетна стабільність	Дуже низька	Дефіцит сягнув рекордного рівня, первинний баланс різко негативний
Боргове навантаження	Небезпечна	Борг зростає високими темпами, обслуговування державного боргу дорожчає
Податкова система	Незбалансована	Непрямі податки переважають, тиск на населення зростає
Загальний рівень економічної безпеки	Низький	Стійкість економіки значно ослаблена, ризики накопичуються

Джерело: побудовано авторами на основі власних розрахунків за даними [13, 14, 15]

Рівень економічної безпеки в Україні можна охарактеризувати як низький і такий, що зберігає тенденцію до погіршення у середньостроковій перспективі. Це зумовлено низкою чинників: хронічний та поглиблений дефіцит бюджету; швидке накопичення державного боргу; надмірна залежність від зовнішнього фінансування; зростання видатків на оборону та обслуговування державного боргу, що витісняють економічні інвестиції; нестійкість доходної частини бюджету; високий рівень податкового навантаження на споживання. Але є певні позитивні елементи: зниження частки дотацій ПФУ; підтримка міжнародних партнерів, яка запобігає колапсу; збереження інституційної спроможності фіскальної системи працювати в умовах війни.

Отже, фіскальні індикатори показують, що Україна перебуває в умовах високих фіскальних ризиків і тому рівень економічної безпеки значно знизився. Фіскальна система працює переважно завдяки міжнародній підтримці та не може самостійно забезпечити стабільність бюджету. Водночас з огляду на воєнні умови така ситуація є закономірною, а ключовим завданням держави після стабілізації стане відновлення внутрішньої доходної бази, зменшення боргового навантаження та зміцнення самодостатності бюджетної системи.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу оцінити характер та ефективність фіскального регулювання України за допомогою системи ключових податкових, бюджетних і боргових індикаторів. Отримані результати свідчать про наявність глибоких структурних дисбалансів, значної залежності від зовнішніх джерел фінансування та суттєвого послаблення фінансової стійкості країни.

По-перше, різко погіршилась збалансованість державного бюджету. Первинний баланс перейшов у стійко від'ємну зону, що означає неспроможність бюджету покривати базові видатки без залучення боргового фінансування. Така тенденція формує високі ризики накопичення структурного дефіциту та послаблює здатність держави реагувати на економічні шоки.

По-друге, різко зросло боргове навантаження та видатки на його обслуговування. Високі темпи збільшення державного боргу в поєднанні зі зростанням вартості його обслуговування погіршують фіскальну стійкість і створюють загрозу боргової вразливості у довгостроковому періоді.

По-третє, визначальним чинником погіршення економічної безпеки є зростання частки зовнішнього фінансування бюджету, яка у певні роки аналізованого періоду перевищувала 80–95%. Такий рівень залежності бюджету від зовнішніх джерел свідчить про неспроможність внутрішньої фіскальної системи генерувати достатні доходи для покриття потреб держави та створює суттєві ризики у разі зміни геополітичної чи фінансової кон'юнктури.

По-четверте, має місце дисбаланс у структурі доходів державного бюджету з переважанням непрямих податків. Це підвищує податковий тиск на населення та бізнес, порушує принцип соціальної справедливості, а також стимулює тінізацію економіки. Зниження рівня тінізації в 2023–2025 рр. є позитивним сигналом, однак не компенсує інших фіскальних ризиків.

По-п'яте, пенсійна система демонструє тенденцію до поступового зниження дотаційності, що свідчить про певні позитивні зрушення в її фінансуванні. Проте цей результат не здатний суттєво зміцнити економічну безпеку на тлі погіршення бюджетних і боргових індикаторів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що рівень економічної безпеки України, оцінений за фіскальними індикаторами, залишається низьким і характеризується високою вразливістю. Фіскальна система функціонує в умовах надмірного боргового навантаження, значної зовнішньої залежності та внутрішньої структурної нестабільності. Для підвищення рівня економічної безпеки необхідні заходи, спрямовані на зміцнення внутрішньої доходної бази бюджету, оптимізацію видатків, поступове зменшення боргової залежності та формування більш збалансованої податкової системи.

Надійшла 24.02.2026

Прорецензована 01.03.2026

Підписана до друку 17.03.2026

Оприлюднена 31.03.2026

Список використаних джерел

1. Прямухіна Н.В., Титаренко О.А. Інституційні та правові засади фіскального регулювання економічної безпеки держави. *Економіка і організація управління*. 2025. № 2 (58). С. 122–133. DOI: 10.31558/2307-2318.2025.2.12
2. Назаркевич І.Б., Олійник О.І. Вплив податкової політики на формування фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Інноваційна економіка*. 2025. № 1. С. 84–91. DOI: 10.37332/2309-1533.2025.1.10
3. Клименко К.В., Ухналь Н.М. Імплементация Pillar Two як інструменту посилення національних податкових політик. *Фінанси України*. 2025. № 4. С. 101–118. DOI: 10.33763/finukr2025.04.101
4. Виклюк М., Саламін А. Податкове регулювання в Україні: правові аспекти. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-71-67
5. Єфименко Т.І. Фіскальне регулювання стійкого національного економічного зростання. *Наука та інновації*. 2020. Т. 16. № 5. С. 21–38. DOI: 10.15407/scin16.05.021
6. Рускіна О. В. Фіскальне регулювання: міжнародний досвід та уроки для України. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 2. Вип. 1. С. 116–123. DOI: 10.18523/2519-4739212017119823
7. Луценко А.С. Сутнісно-концептуальні засади фіскального регулювання економіки держави. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного*. 2019. № 2 (40). С. 206–221. DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-206-221
8. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>
9. Індeksi. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua>
10. Поплюйко Я. В., Мельник М. О. Оцінка рівня тіньової економіки України в період воєнного стану та визначення ключових факторів впливу. *Статистика України*. 2025. № 2. С. 17–29. DOI: 10.31767/su.2(109)2025.02.02
11. Ernst & Young Global Shadow Economy Report 2025. URL: <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2025/07/Ernst-Young-Global-Shadow-Economy-Report-2025.pdf>
12. Статистика. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka>
13. Danylyshyn B., Dubyna M., Zabashtanskyi M., Ostrovska N., Blishchuk K. & Kozak I. Innovative Instruments of Monetary and Fiscal Policy. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2021. Vol. 9 (6). P. 1213–1221. DOI: 10.13189/ujaf.2021.090601
14. Lagodiienko N., Pozhydaieva M., Krylov D. Digitalization of Tax Administration in Ukraine: Risks and Opportunities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44 (4). P. 443–450. DOI: 10.15544/mts.2022.44
15. Nikiforov P., Greshko R., Marych M., Marusiak N., Kharabara V., Gladchuk O. Mutual Influence of Fiscal and Monetary Policy in the Context of Ensuring Macro-Financial Stability of the State. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44 (4). P. 435–442. DOI: 10.15544/mts.2022.43

References

1. Pryamukhina, N.V., & Tytarenko, O.A. (2025). Instytutsiini ta pravovi zasady fiskalnoho rehuliuвання ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Institutional and legal foundations of fiscal regulation of the state's economic security]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and Management Organization*, 2 (58), 122–133. DOI: 10.31558/2307-2318.2025.2.12 [in Ukrainian].
2. Nazarkevych, I. B., & Oliynyk, O. I. (2025). Vplyv podatkovoi polityky na formuvannia finansovoi bezpeky derzhavy v umovakh voiennoho stanu [The impact of tax policy on the formation of financial security of the state under martial law]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative Economy*, 1, 84–91. DOI: 10.37332/2309-1533.2025.1.10 [in Ukrainian].
3. Klymenko, K. V., & Ukhna, N. M. (2025). Implementatsiia Pillar Two yak instrumentu posylennia natsionalnykh podatkovykh polityk [Implementation of Pillar Two as an instrument to strengthen national tax policies]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 4,

- 101–118. DOI: 10.33763/finukr2025.04.101 [in Ukrainian].
4. Vykliuk, M., & Salamin, A. (2025). Podatkove rehuliuвання v Ukraini: pravovi aspekty [Tax regulation in Ukraine: Legal aspects]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economics and Society*, 71, 67–80. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-71-67 [in Ukrainian].
 5. Yefymenko, T. I. (2020). Fiskalne rehuliuвання stiikoho natsionalnogo ekonomichnogo zrostannia [Fiscal regulation of sustainable national economic growth]. *Nauka ta innovatsii – Science and Innovation*, 16 (5), 21–38. DOI: 10.15407/scin16.05.021 [in Ukrainian].
 6. Ruskina, O. V. (2017). Fiskalne rehuliuвання: mizhnarodnyi dosvid ta uroky dlia Ukrainy [Fiscal regulation: International experience and lessons for Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA – Scientific Notes of the National University of Kyiv Mohyla Academy*, 2 (1), 116–123. DOI: 10.18523/2519-4739212017119823 [in Ukrainian].
 7. Lutsenko, A. S. (2019). Sutnisno-kontseptualni zasady fiskalnogo rehuliuвання ekonomiky derzhavy [Conceptual and essential foundations of fiscal regulation of the state economy]. *Zbirnyk naukovykh prats TDATU imeni Dmytra Motornoho – Scientific Collection of Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University*, 2 (40), 206–221. DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-206-221 [in Ukrainian].
 8. State Budget Portal for Citizens (n.d.). Open Budget. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua> [in Ukrainian].
 9. Ministry of Finance of Ukraine (n.d.). Indices. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua> [in Ukrainian].
 10. Popliuiko, Y. V., & Melnyk, M. O. (2025). Otsinka rivnia tinovoi ekonomiky Ukrainy v period voiennoho stanu ta vyznachennia kliuchovykh faktoriv vplyvu [Assessment of the shadow economy level in Ukraine during martial law and identification of key influencing factors]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 2, 17–29. DOI: 10.31767/su.2(109)2025.02.02 [in Ukrainian].
 11. Ernst & Young (2025). *Global Shadow Economy Report 2025*. Retrieved from <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2025/07/Ernst-Young-Global-Shadow-Economy-Report-2025.pdf>
 12. Pension Fund of Ukraine (n.d.). Statistics. Retrieved from <https://www.pfu.gov.ua/statystyka> [in Ukrainian].
 13. Danylyshyn, B., Dubyna, M., Zabashtanskyi, M., Ostrovska, N., Blishchuk, K., & Kozak, I. (2021). Innovative Instruments of Monetary and Fiscal Policy. *Universal Journal of Accounting and Finance*, 9 (6), 1213–1221. DOI: 10.13189/ujaf.2021.090601
 14. Lagodiienko, N., Pozhydaieva, M., & Krylov, D. (2022). Digitalization of Tax Administration in Ukraine: Risks and Opportunities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 44 (4), 443–450. DOI: 10.15544/mts.2022.44
 15. Nikiforov, P., Greshko, R., Marych, M., Marusiak, N., Kharabara, V., & Gladchuk, O. (2022). Mutual Influence of Fiscal and Monetary Policy in the Context of Ensuring Macro-Financial Stability of the State. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 44 (4), 435–442. DOI: 10.15544/mts.2022.43

Цитування:

Жаворонок А. В., Щур Р. І., Валаш О. С. Вплив фіскального регулювання на економічну безпеку держави. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. праць*. 2026. № 1. С. 77 – 90. DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.08

Link to the article:

Zhavoronok, A. V., Shchur, R. I., Valash, O. S. (2026). Vplyv fiskalnogo rehuliuвання na ekonomichnu bezpeku krainy [The Impact of Fiscal Regulation on the National Economic Security]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu – Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, 1, 77 – 90. DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.08 [in Ukrainian].